

TÜRKİYE'DE CUMHURİYETTEN ÖNCE VE SONRA ZOOLOJİ

Zoology In Turkey Before And After The Establishment Of The Republic State

Ahmet Selçuk ÖZEN *

ÖZET

Bu makalede, Türkiye'de 1833 yılından günümüze kadar olan faunistik zoolojideki gelişmeler, araştırma ve kurumsal bazda ele alınmış, tarihsel bir sıra gözetilerek özetlenmiştir. Bu makale, genç araştırmacılara çalıştığı alanın çerçevesini göstermesi, öncelikli araştırma konularının neler olabileceğine işaret etmesi, son çeyrek asırda görülen eksiklikleri ve yapılması gerekenleri ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

ABSTRACT

In this research paper, the development of faunal zoology, which is since 1833 in Turkey, is summarized on research and institutional base with a historical way.

This research paper is important for young researchers because it shows the borders of their research area and indicates their research studies which shows priorital way and investigates a must do things and inefficiencies.

Anahtar Kelimeler : Türkiye, faunistik zooloji, gelişme.

Key Words : Turkey, faunal zoology, development

* Yard. Doç. Dr. , Dumlupınar Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü
Kütahya – TÜRKİYE

1. GİRİŞ

Türkiye’de faunistik zoolojinin gelişmesi ile ilgili olarak doyurucu ve yeterli sayıda makale mevcut değildir. Bulunanlar da günümüzdən en az 25 sene öncesine ait ve genelde üniversite düzeyindeki gelişmeleri yansıtan bilgileri kapsamaktadır (Kazancıgil, 1980; Şengün, 1982). Konu hakkında cumhuriyet öncesi dönemlerden günümüze kadar olan gelişmeleri kaydeden herhangi bir kaynak da bulunmamaktadır. Son çeyrek asırda zooloji alanında görülen gelişmeler konusunda üniversiteler büyük bir rol oynamıştır.

Türkiye’de, 1943 yılında üniversite sayısı 2 iken bu sayı 1982 yılında 27 ye, 2000 yılında ise 76 ya yükselmiştir. Bu yükselme hızına gerçek anlamdaki ivme, 1982 yılından sonra kazandırılmıştır. Son 20 yılda kurulan Üniversite sayısı önceki döneme göre 4 kat daha artmıştır. Bu dönemde, pek çok Üniversitede Biyoloji Bölümü ve buna bağlı olarak da Zooloji Anabilim Dalı kurulmuştur. Şüphesiz bu gelişmeler, önceki dönemlere göre hem araştırmacı, hem de araştırma sayısında önemli bir artışa da sebep olmuştur. Örneğin, Türkiye memeli faunası ile ilgili olarak 1980–1985 yılları arasında 25 adet, 1990–1995 yılları arasında ise 45 adet yayın yapılmıştır (Kurtonur ve ark., 1996). Bu bakımdan son çeyrek asır, Türkiye’de zoolojinin gelişmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Bu makalede, Türkiye’de faunistik zoolojinin son 170 yıllık bir dönem içerisinde nasıl bir gelişme gösterdiği doğrudan değil, sınırlı sayıda kaynaktan, sözlü görüşmelerden ve yazarın kayıtlarından tarihsel bir sıra içerisinde özetlenerek kaydedilmiştir.

Bir araştırmacının, ülkesindeki gelişmelerini yakından takip etmesi ve araştıracağı öncelikli konuların neler olabileceğini göstermesi bakımından bu çalışma ışık tutmuş olacaktır.

Zoolojik zenginlikler bakımından kıtasal bir özellik gösteren Anadolu’da, faunistik zoolojideki gelişmeleri kesitlerle ortaya koymak ve bu bağlamda genç araştırmacılara çalışma konularının tespitinde ip uçları vermek bu makalenin esas amacını oluşturmaktadır. Bu makalenin bir diğer amacı da, bugüne kadar ifade edilemeyen son çeyrek asırdaki zoolojik gelişmelere ışık tutmak ve bu konuda, ileride yapılabilecek daha kapsamlı çalışmalara basamak oluşturmaktır.

2. CUMHURİYETTEN ÖNCEKİ GELİŞMELER

Zooloji alanında ilk araştırmalara 1833 yılında başlanmıştır. Bu tarihten cumhuriyetin ilanına kadar, 90 yıllık bir süre bulunmaktadır. Bu dönemde yapılan araştırmaların en önemli özelliği, hemen hemen tamamının yabancı araştırmacılar tarafından gezi ve materyal toplama şeklinde yapılmış olmasıdır. Yine bu dönem, zoolojide gerçek manada bilimsel yayınların bulunmadığı veya çok az bulunduğu bir dönem olması bakımından önem taşımaktadır.

Gelişmeler, hep materyal toplama ve araştırma tarzında devam etmiş, kurumsal yapılanmalar ise yeterince oluşturulamamıştır.

2.1. Yabancı Araştırmacılar Dönemi

Ülkemizde ilk zoolojik araştırmalar, 1833–1837 yılları arasında K. E. Abot tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, Trabzon ve Erzurum'dan topladığı fare, kirpi ve tarla sincapına ait materyalleri, Londra Zooloji Müzesine teslim etmiştir. 1838–1939 yılları arasında aynı bölgelerde E. D. Dikson ile H. J. Ross da, kuşlar ve memeliler üzerinde araştırmalarda bulunmuştur. Aynı tarihlerde bir İngiliz kafilesi, Fırat – Tiflis gezisi sırasında bazı hayvan örneklerini toplamışlardır. Faunistik amaçla ilk kez Anadolu'nun geniş bir bölümünü gezen P. Cihacev'dir. Bu araştırmacı, 1856 yılında Bolkar dağlarından elde ettiği yaban koyunu ile İzmir'den temin ettiği leoparın tanımını yapmıştır. Aynı yıllarda G. Gonzenbach, İzmir bölgesinde yaşayan kuşlar ile pars, çizgili sırtlan, Bozear keçisi ve köstebek gibi memeli hayvanlarla ilgili araştırmalar yapmıştır. C. Fellow'da, 1860–1870 yılları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde benzer amaçlı araştırmalarda bulunmuştur (Kumerleove, 1980).

Anadolu'da, kuşlar ve memeliler hakkında ilk kez planlı bir çalışma, 1875–1876 yılları arasında G. Danfort tarafından yapılmıştır. Bu araştırmacı, topladığı materyallerden 180 adet memeli hayvan türünü, 1880 yılında E. R. Alston ile birlikte tanımlamıştır. E. Chantre ise, 1881 yılında toplamış olduğu 285 kuş, binlerce böcek, balık, sürüngen ile pars, vaşak, kurt, tilki, su samuru, ve 22 adet Bozear keçisine ait materyali Paris'e götürmüştür. Diğer taraftan bir koleksiyoncu olan R. B. Woosnam, 1905 yılında toplamış olduğu 350 kuş ile çok sayıda memeli hayvan örneğini Britanya Müzesine teslim etmiştir. Bunların pek çoğu, 1905–1907 yılları arasında O. Thomas tarafından değerlendirilmiştir. Aynı yıllarda A. Robert de Thomas ile irtibat kurmuş, Trabzon'dan topladığı 345 memeli örneğini Britanya Müzesine göndermiştir. Bu koleksiyonda bulunan küçük gelincik, ağaç sansarı ve yaras örnekleri 1980 yılına kadar değerlendirilememiştir (Kumerleove, 1980).

Anadolu'da faunistik toplayıcılık yapan bir diğer araştırmacı, W. F. Blacler'dir. Bu araştırmacı, 1910'lu yıllarda İzmir başta olmak üzere Ege Bölgesinden topladığı tilki, çakal, porsuk ve çizgili sırtlanı koleksiyonuna dahil etmiştir. Bu koleksiyonunun büyük bir bölümü Britanya Müzesinde bulunmaktadır. Blacler, bu koleksiyonda bulunan pek çok hayvan türünü Thomas ile birlikte bilim dünyasına tanıtmıştır. Aynı dönem içerisinde, K. A. Satunin, Ardahan ve Kars bölgesinden topladığı tilki, kör fare, sincap, kirpi ve sansar numunelerini değerlendirerek yayınlamıştır. Doğu bölgelerinde araştırma yapan diğer bir araştırmacı da, N. V. Nasanov'dur. Bu araştırmacı, 1910–1923 yılları arasında Ağrı, Arat ve Tendürek dağlarında yayılış gösteren yaban koyunları hakkında araştırmalarda bulunmuştur. Aynı dönemde, Anadolu'da araştırmalarda bulunan diğer bir araştırmacı da S. I. Ognev'dir (Kumerleove, 1980).

2.2. Kurumsal Gelişmeler

Cumhuriyet öncesi dönemde ilk kez zooloji, 1899 yılında bağımsız bir ders olarak Dâr-ül fünûn-u Şahane'deki Fünûn (Fen) Fakültesinde Ulûm-u Riyâziye ve Tabiyye Bölümlerinde okutulmaya başlamıştır. Bu dersi ilk kez veren öğretim üyesi de, bir tabip olan Dr. Remzi'dir. Bu tarihten önceki dönemlerde ise zooloji, bağımsız bir ders olarak değil, uygulamalı bilimlere yardımcı olması amacıyla ve genellikle tabipler tarafından okutulmuştur (Kazancıgil, 1980).

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanından sonra, çıkartılan Üniversite Reformu ile zooloji dersleri sadece Tabiiye Bölümündeki yerini koruyabilmiştir. Bu dönemde çok sayıda Alman öğretim üyesi Fakülteye gelmiş ve bunlardan bir bölümü Biyoloji bölümünü geliştirmekte görevlendirilmiştir.

Birinci Dünya Savaşının 1914’de patlak vermesi, Fen Fakültesindeki çalışmaları aksatmış, bu durumdan zooloji dersleri de zarar görmüştür

Fakültede ilk kez Zooloji Kürsüsü, İstiklal Harbinden (1922) sonraki yıllarda kurulmuş olup ilk kürsü başkanı olarak da Dr. Ali Vehbi görevlendirilmiştir. Bu devrede kürsüde, yabancı bir öğretim üyesi olan Prof. Dr. Hovasse de görev yapmaktadır. Bu dönem, Türkiye’de zooloji alanında kurumsallaşmaya ilk adımların atılmaya başlandığı bir dönem olması sebebiyle önem taşımaktadır.

Cumhuriyetten önceki bu dönemde her ne kadar zooloji bağımsız bir ders olarak okutulmuşsa da bu alanda araştırmaların yapıldığına dair herhangi bir kaynağın varlığından söz etmek mümkün değildir.

3. CUMHURİYETTEN SONRAKİ GELİŞMELER

Cumhuriyetten sonraki gelişmelerin, yapılan araştırmalar ve kurumsal yapılanmalar bakımından kısa bir analizi yapılırsa, ortaya iki önemli sonucun çıktığı görülür. Birincisi 1960’lı yıllara kadar hızla devam eden yabancı araştırmacıların araştırmalarındaki azalma, ikincisi de kurumsallaşmada 1981 yılından sonra görülen hızlı artıştır.

3.1. Yabancı Araştırmacılar Dönemi

Bu dönem, 1923 yılından 1965 yılına kadar olan yaklaşık 42 yıllık bir dönemi kapsamaktadır.

1934 yılında G. Neuhäuser, Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde Muridae üzerinde araştırmalarda bulunarak 8 alttürün tanımını yapmıştır. 1934–1936 yılları arasında O. Koller, Bolu ve Seben dağında yayılış gösteren ikisi kızıl geyik (maral) birisi de muflon olmak üzere toplam 150 adet memeli hayvan örneği toplamıştır. 1936 yılında E. N. Barclay, karacalar üzerinde, 1955’te M. Röhrs, muflon ile yaban kedisi üzerinde araştırmalar yapmıştır. Yine aynı yıllarda X. Misonne, Urfa’dan toplamış olduğu 1259 adet küçük memeli hayvan üzerinde çalışmalarda bulunmuştur. 1956’da D. J. Osborn, Trakya ve Anadolu’daki küçük memeliler hakkında çalışmalar yapmıştır. 1960’lı yıllarda H. Kahmann küçük memelilerle, G. E. Watson’da kuşlarla ilgili araştırmalarda bulunmuştur. 1961–1962 yılları arasında F. Spitzberger, 1965’te ise H. Felten küçük memeliler üzerinde araştırmalar yapmıştır (Kumerleove, 1980).

Bu tarihten sonra ise, yabancı araştırmacıların materyal toplama ve araştırmaya dönük faaliyetleri yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. 1967 yılından sonra da N. Turan, Türkiye’nin av hayvanları üzerinde çalışmalar yapmıştır (Kumerleove, 1980).

3.2. Kurumsal Yapılanmalar ve Yayın Dönemi

Gerçek manada zooloji alanında kurumsallaşmanın ve ilk kez bilimsel yayın faaliyetlerinin başladığı dönem, 1923–1940 yılları arasını kapsamaktadır.

Türkiye’de modern anlamda kurulan ilk üniversite, İstanbul Üniversitesi’dir. Bu üniversite, 1933 yılında çıkartılan üniversite reformu çerçevesinde İstanbul Darülfünunun ilgası sonucu kurulmuştur. Bu ilgada, Fünun (Fen) Fakültesi yerini korumuştur. Bu fakülteye bağlı Zooloji Enstitüsündeki Zooloji Kürsüsü başkanlığına da ilk kez yabancı bir öğretim üyesi olan Doç. Dr. André Navillé getirilmiştir. Sonradan profesör olan Navillé’nin gerçek branşı ise sitoloji ve mikrobiyolojidir. Bu dönemde, kürsüye bir çok eleman kazandırılmış olup bunlar arasında Almanya’da doktorasını tamamlayan Melahat Çağlar da bulunmaktadır. Navillé, 1937 yılında tifodan hayatını kaybetmiş, yerine Ord. Prof. Dr. Curt Kosswig getirilmiştir (Şengün, 1982).

Kosswig, doğayı seven bir araştırmacıdır. Derslerini ilk seneler Almanca, sonra da Türkçe vermiştir. Kosswig, bu tarihe kadar sistemli bir şekilde incelenememiş olan Türkiye faunasını değerlendirmiş, hem kendisini, hem de Türkiye hayvanlarını dünyaya tanıtmıştır. Bu araştırmacı döneminde de kürsüye pek çok eleman alınmıştır. Bunlar arasında doktorasını Almanya’da yapan Saadet Ergene, Bedia Bozkurt, lisansını Fransa’da tamamlayan Selahattin Okay ile Muhtar Başoğlu, Neriman Öztan ve Neriman Özban da bulunmaktadır. Selahattin Okay, 1946 yılında Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji kürsüsüne doçent olarak atanmıştır. Kosswig döneminde kürsüde bir asistanın senede birkaç yayın yapabildiği ifade edilmektedir (Şengün, 1982). Bu dönemde, II. Dünya Savaşı patlak vermiş, kürsüde araç gereç ve literatür sıkıntısı çekilmiştir. Bu dönemde gerçekleşen en önemli ve sevindirici gelişme, Kosswig’in 1950 yılında, Fen fakültesine bağlı Hidrobiyoloji Enstitüsünü kurması olmuştur. Bu enstitü, faunistik araştırmaları ön plana çıkartması bakımından önem taşımaktadır. Kosswig, Zooloji Enstitüsünü, birisi deniz hayvanları, diğeri de kara hayvanlarıyla çalışacak olan iki enstitüye ayırmayı planlamıştır. Sonuçta, Zooloji Enstitüsü, I. Zooloji Enstitüsü (Genel Zooloji Enstitüsü) ve II. Zooloji Enstitüsü şeklinde ayrılmıştır. Bunlardan, II. Zooloji Enstitüsü, 1955 yılında fiilen çalışmaya başlamış, ilk kez de başkanlığına Prof. Dr. Recai Ermin getirilmiştir. Yaklaşık 15 yıllık bir dönem kapsayan çalışmalara, zaman zaman yurt dışından gelen Prof. Dr. H. Kahmann ile Dr. Kumerlove de katılarak Türkiye faunasına mensup pek çok hayvan türünü bilim alemine tanıtmışlardır. Bu çalışmaların büyük bir bölümü İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dergisinin B serisinde, bir bölümü de yabancı dergilerde yayınlanmıştır. Ancak, bu dönem için üzüntü verici bir durum varsa, o da büyük miktarda para ve emekle toplanan hayvan örneklerinin Zooloji kürsülerinde bulunmayışıdır. Pek çok örnek ya toplayıcının elinde kalmış, ya da bakımsızlıktan tahrip olmuş durumdadır. Uluslararası bir üne sahip olan Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı ile Kelaynakların konakladığı Birecik’i 1938 yılında ilk keşfeden Kosswig ile eşi Leonore’dır. Bu bilim adamı döneminde İstanbul Üniversitesinde çok sayıda kitap ve kılavuz yayınlanmıştır.

Kosswig, 1954 yılında Hamburg Üniversitesine geçtiği zaman Türkiye’de; 2 Zooloji Enstitüsü, 1 Hidrobiyoloji Enstitüsü, 2 Profesör, 5 Doçent ve çok sayıda doktor bırakmıştır.

Kosswig'den sonra, Genel Zooloji Kürsüsüne Prof. Dr. F. Giz başkan olarak getirilmiş, Prof. Dr. R. Ermin ise II. Zooloji Kürsüsü Başkanlığı ile Hidrobiyoloji Enstitü Müdürlüğü görevini yürütmüştür.

I. Zooloji Kürsüsünde Giz, kürsüdeki elemanların kadro ihtiyaçlarını karşılama ve bilimsel çalışmalarına yardımcı olma bakımından büyük çaba sarfetmiştir. 1958 yılında kürsüden Doç. Dr. Muhtar Başoğlu da ayrılmış ve Ege Üniversitesine Profesör olarak atanmıştır. Bu atama ile kürsü, Selahattin Okay'dan sonra ikinci kez değerli bir elemanını daha kaybetmiştir. Giz devrinde, zooloji sahasında yapılan bilimsel yayınlarda genel bir azalmanın olduğu ifade edilmektedir. Bu olumsuz gelişmeye de; zooloji binasının yıkılması, elemanlara kadronun sağlanamaması ve maddi kaynakların yetersizliği sebep olarak gösterilmektedir (Şengün, 1982). Giz'in yönettiği sadece üç doktora çalışması bulunmaktadır. Giz, bir süre Hidrobiyoloji Enstitüsü Müdürlüğünü de yürütmüş ve sonra kendi isteğiyle görevinden ayrılmıştır.

Giz'den sonra Genel Zooloji Kürsüsü Başkanlığına, Prof. Dr. Atif Şengün getirilmiştir. Şengün'ün esas branşı radyobioloji olup bu tarihlerde açılan Küçükçekmece Nükleer Araştırma Merkezine birçok zoologun toplanmasını sağlamıştır. Şengün, 1969 yılında İstanbul Üniversitesinde kurduğu Radyobioloji Kürsüsüne başkan olunca, Genel Zooloji Kürsüsü Başkanlığına tekrar Giz getirilmiştir. Giz, 1971 yılında emekliye ayrılınca, yerine Prof. Dr. Melahat Çağlar getirilmiş, bundan sonra da 1973 yılında Prof. Dr. M. Öktaş kürsü başkanı olmuştur.

II. Zooloji Kürsüsü ise ilk defa, Prof. Dr. Recai Ermin ile 1955 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Bu devrede Ermin, Hidrobiyoloji Enstitüsü Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur. Kendisi, görev yaptığı 10 yıllık bir zaman içinde sadece bir doktora çalışması yürütmüş, 1965 yılında Almanya'ya yerleşince, yerine Prof. Dr. Muzaffer Demir atanmıştır. Demir, aynı zamanda Hidrobiyoloji Enstitüsü Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur. Demir'in yürüttüğü üç doktora çalışması bulunmaktadır. Kendisi 1977 yılında istifa edince yerine, Prof. Dr. N. Demir getirilmiştir. Demir, kürsüye bağlı deniz balıkları ile ilgili bir müze kurmuş ve 1980 de kürsüden ayrılarak yerine Prof. Dr. Gönül Bara seçilmiştir.

Bu tarihten sonra kurulan YÖK ile birlikte, üniversitelerdeki Zooloji Kürsüleri ile Botanik Kürsüleri, Biyoloji Bölümü Başkanlığına bağlı Anabilim dallarına dönüştürülmüştür.

İstanbul Üniversitesinde, 1937–1981 yılları arasını kapsayan 44 yıllık bir dönemde Genel Zooloji Kürsüsünde 22 adet, II. Zooloji Kürsüsünde ise 4 adet olmak üzere toplam 26 adet doktora çalışması yapılmıştır (Şengün, 1982).

Türkiye'de zooloji alanındaki gelişmelerde önemli rol oynayan diğer bir üniversite, Ankara Üniversitesidir. Fen Fakültesine bağlı Zooloji Kürsüsü, 1946 yılında İstanbul Üniversitesinden gelen Doç. Dr. Selahattin Okay, Yüksek Ziraat Enstitüsünden geçen Mithat Ali Tolunay ile Tevfik Karabağ tarafından kurulmuştur. Prof. Dr. Mithat Ali Tolunay, küçük memeliler, Prof. Dr. Tevfik Karabağ ise Orthoptera konusunda Türkiye'yi dünyaya tanıtmışlardır. Ziraat Enstitüsü kökenli Prof. Dr. Bahtiye Mursalıoğlu ise 10.000'e yakın küçük memeli örneğini toplamış ve Türkiye kemiricileri üzerinde çalışmalarda bulunmuştur. Mursalıoğlu'nun yaptığı planlı çalışmalarla, 1975'li yıllarda 7000 civarında memeli hayvan materyali toplanmıştır. Bunların bir bölümü, Fen Fakültesi Müzesinde bulunmakta, diğer bölümü ise şahsi koleksiyonunda bulunmaktadır. 1960-1970 yılları

arasında Çapa Yüksek Öğretmen Okulu kökenli Prof. Dr. Sevinç Karol, Türkiye Örümcekleri üzerine bir seri araştırmalar yapmış, ancak daha sonra sitoloji alanında araştırmalarını sürdürmüştür. Aynı dönemde Ziraat Fakültesi kökenli Prof. Dr. Nihat Şişli ise Hayvan ekolojisinde uzmanlaşmış ve 1976 yılında Hacettepe Üniversitesine geçmiştir.

Son 40 yıldır Ankara Üniversitesinde faunistik çalışmalar, Insectivora, Chiroptera ve Rodentia gibi küçük memeli takımları üzerinde devam etmektedir. Çalışmalar genelde sistematik, yayılış ve ekoloji alanlarındadır. Mursaloğlu 1998 yılında vefat etmiş olup geride pek çok eleman bırakmıştır. Doktorantlarından Prof. Dr. Salih Doğramacı Ondokuz Mayıs Üniversitesine geçmiş ve daha sonra vefat eden bu araştırmacı kemiriciler ve böcekçiller, Yard. Doç. Dr. Neşet Şimşek ise Türkiye böcekçilleri üzerinde araştırmalar yapmış ve elim bir trafik kazasında vefat etmiştir. Prof. Dr. İrfan Albayrak ise sonradan Kırıkkale Üniversitesine geçmiş, yarasalar üzerinde Türkiye genelini kapsayan özgün çalışmalarda bulunmaktadır. Prof. Dr. Metin Aktaş da sonradan Gazi Üniversitesine geçiş yapmış, memeli hayvan parazitleri ile ilgili önemli çalışmalar sunmaktadır. Süleyman Demirel Üniversitesinde görev yapan Prof. Dr. Yusuf Ayvaz ise Türkiye Avifaunası üzerinde çalışmalarda bulunmaktadır. Mursaloğlu devrinde yetişen bir diğer eleman da Prof. Dr. Erkut Kıvançtır. Kıvanç, kemirici hayvanlardan körfare ve fındık faresi başta olmak üzere sistematik çalışmalar yapmaktadır. Kıvanç'ın doktorantlarından olan Doç. Dr. Nuri Yiğit ve Doç. Dr. Ercümen Çolak da, Türkiye memeli faunası üzerinde taksonomi, yayılış ve karyolojik çalışmalarda bulunmaktadır. Aynı fakültede Albayrak'ın doktorantlarından Dr. Nahit Pamukoğlu porsuklar, Dumlupınar Üniversitesinde görev yapan Yard. Doç. Dr. Ahmet Selçuk Özen ise Türkiye sansarları ile ilgili çalışmalarına devam etmektedirler. Bunlar, Türkiye'de karnivorlar ile yapılan doktora düzeyindeki ilk önemli araştırmalardır.

Türkiye'de cumhuriyet sonrası zooloji alanındaki gelişmelerde üçüncü derecede rol oynayan diğer bir üniversite, Ege Üniversitesidir. Bu üniversite, 1955 yılında kurulmuş olup Prof. Dr. Muhtar Başoğlu 1958 de Zooloji Kürsüsüne başkan olmuştur. Her ne kadar, İstanbul Üniversitesi Zooloji Kürsüsü, Başoğlu'nun ayrılmasıyla değerli bir elemanını kaybetmiş ise de, bu bilim adamı Ege Üniversitesinde bir ekol kurmuş ve birçok elemanın yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Bunlardan, Prof. Dr. İbrahim Baran sürüngenler, Prof. Dr. Necla Özeti, Prof. Dr. Mehmet Atatür ve Prof. Dr. Abidin Budak iki yaşamlılar ve sürüngenler, Prof. Dr. İrfan Yılmaz ise kurbağalar konusunda uzmanlaşmışlardır. Prof. Dr. Remzi Geldiay ise, sonradan kurduğu Urla Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü bünyesinde uluslararası seviyede pek çok çalışma yaparak birçok elemanın yetişmesini sağlamıştır. Prof. Dr. Semahat Geldiay ile Prof. Dr. Sabire Karacalı'nın gayretleriyle de laboratuvar eksenli gelişmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte, Prof. Dr. Feyzi Önder sahasında çalışmalar yapmış, 1999 yılında vefat etmiştir.

1980 yılından 2000 yılına kadar olan dönemde yaklaşık 50 adet üniversite kurulmuş, bu sebeple zoolojide eleman bakımından lokalleşme eskiye göre azalmıştır. Ayrıca, bu dönemde Zooloji bölümü, Biyoloji bölümüne bağlı Anabilim dalına dönüştürülmüştür. Son 20 yıllık dönemde, üniversitelerimizde zoolojide; hayvan sistematigi, zoocoğrafya ve hayvan ekolojisi konularında yetişmiş eleman sıkıntısı çekilmektedir. Bunun belli başlı sebeplerinin arasında ;

- a-) Hayvanların hareket, yayılış ve ekolojilerinin tespitine yönelik çalışmalarda gerekli olan zamanın uzun, özverinin verilememesi,
- b-) Çoğu hayvan türleriyle çalışmanın insan sağlığı açısından riskli olması,

- c-) Araç- gereç ve maddi imkansızlıkların bulunması,
d-) Motivasyon eksikliği ve meslek idealizminin kazanılamamış olması gibi konular gösterilebilmektedir.

Bu dönemde her ne kadar yetişmiş eleman sıkıntısı çekiliyorsa da, özellikle Ankara, İstanbul, Hacettepe, Ege ve Ortadoğu gibi bazı üniversitelerimizde bu sahada yurt dışı yayınların yapıldığını görmek mümkündür.

ODTÜ'den Prof. Dr. Nihat Bozcuk ve Prof. Dr. Aykut Kence, Zooloji sahasında önemli çalışmalarda bulunmaktadır. Kence, son yıllarda Biyoloji literatürüne yerleşen "Biyolojik Zenginlikler" konusunda ülkemizde takdire şayan çabalar göstermektedir. Ayrıca, DPT ve TÜBİTAK tarafından desteklenen "Türkiye Faunası Veritabanı Projesinin" gerçekleşmesine öncülük ederek Türkiye Omurgalılar Tür Listesinin çıkmasını sağlamıştır.

Hacettepe Üniversitesinden Prof. Dr. Nihat Şişli ve Prof. Dr. Ali Demirsoy ise çok sayıda makale ve kitap yayınlamışlardır. Demirsoy, 1980'li yıllarda başlatmış olduğu kitap yayınlama faaliyetlerine günümüzde de devam ettirmektedir. Bu kitaplar, zoolojide teorik konularda görülen boşlukları doldurmuştur. Aynı üniversiteden Prof. Dr. İlhami Kızıroğlu ise, Türkiye Avifaunası üzerinde özgün araştırma ve yayın faaliyetlerinde bulunmaktadır. Prof. Dr. Birsen Önalp de böcek faunası üzerinde çalışmalar yapmaktadır.

Gazi Üniversitesinde görev yapan Prof. Dr. Ahmet Koçak, kelebekler üzerinde dünyanın tanıdığı büyük bilim adamlarından biridir. Aynı üniversiteden Prof. Dr. Mustafa Kuru, iç su balıkları, Prof. Dr. Suat Kıyak ise böcekler üzerinde çalışmalar yapmaktadırlar.

Atatürk Üniversitesinden Prof. Dr. Muhlis Özkan akarlar, 19 Mayıs Üniversitesinden Prof. Dr. Salih Doğramacı'nın doktorantı Doç. Dr. Haluk Kefelioğlu, böcekçil ve kemirici memeliler üzerinde çalışmalar yapmıştır. Aynı üniversitede görev yapan Prof. Dr. Veysel Kartal, Homoptera, Prof. Dr. Nazmi Polat ise balıklar üzerinde araştırma ve yayın faaliyetinde bulunmaktadırlar. Prof. Dr. Nusret Ayyıldız da şu an Erciyes Üniversitesinde görev yapmakta olup akarlar üzerinde çalışmalarını yürütmektedir.

Cumhuriyet Üniversitesinde Prof. Dr. Mithat Dođanlar ve Fırat Üniversitesinde görev yapıp Muđla Üniversitesinden emekli olan Prof. Dr. Niyazi Özdemir, zooloji alanında özgün çalışmalarda bulunmuştur. Trakya Üniversitesinden Prof. Dr. Cengiz Kurtonur'un kemiriciler, Prof. Dr. Nihat Aktaş karıncalar, Prof. Dr. Ahmet Beyarslan parazit arılar, İnönü Üniversitesinden Prof. Dr. Eşref Yüksel'in bazı kemirici türleri üzerinde genetik araştırmaları dikkat çekmektedir. Dicle Üniversitesinden Prof. Dr. Yüksel Çoşkun'un kemiriciler, Selçuk Üniversitesinden Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali Kaya'nın yaban koyunları, Kırıkkale Üniversitesinden Doç. Dr. Abdullah Bayram'ın örümceklerle ilgili yapmış olduğu araştırma ve yayın faaliyetleri, son dönemdeki zoolojik gelişmelere önemli derecede katkılar sağlamıştır. Bununla birlikte, Türkiye deniz balıkları alanında Prof. Dr. Savaş Mater ve Prof. Dr. Nurettin Meriç, Türkiye kuşları ile ilgili olarak da Doç. Dr. Can Bilgin, önemli çalışmalarda bulunmaktadırlar.

Son çeyrek asırda faunistik zoolojide araştırma konularının çeşitlilik kazanması, ülke çapında olmasa bile bazı üniversitelerde küçük çapta müzelerin kurulmasına sebep olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Bazı Üniversitelerde Kurulan Müze ve Kurucuları

Müze Kurucusu	Müze Sahip Üniversite	Koleksiyon
Prof. Dr. Yalçın Şahin	Osman Gazi	Chironomidae
" " Dinçer Gülen	İstanbul	Ostrocooda
" " Nilgün Kazancı	Hacettepe	Plecoptera ve Ephemeroptera
" " Ali Demirsoy	Atatürk ve Hacettepe.	Orthoptera
" " Muhlis Özkan	Erzurum	Akar
Prof. Dr. Ahmet Beyarşlan	Trakya	Parazit arılar
Prof. Dr. Veysel Kartal	Ondokuz Mayıs	Homoptera
" " Nihat Aktaş	Trakya	Karıncalar
" " Ahmet Koçak	Gazi	Kelebekler
" " Metin Aktaş	Gazi	Pireler
" " Mustafa Kuru	Gazi	Balıklar
" " İbrahim Baran	Dokuz Eylül	Kurbağa ve Sürüngen
" " Necla Özeti	Ege	Kurbağa ve Sürüngen
" " Abidin Budak	Ege	Kurbağa ve Sürüngen
" " Mehmet Atatür	Ege	Kurbağa ve Sürüngen
" " Cengiz Kurtonur	Trakya	Kemirici
" " İrfan Albayrak	Kırıkkale	Yarasa

Son 45 yıl değerlendirildiğinde sevindirici olan bir diğer gelişme de Türkiye memeli faunası hakkında Türk araştırmacıların yapmış oldukları yayınların yabancılarınkine göre daha fazla olmasıdır (Kurtonur ve ark., 1996).

Son çeyrek asırda üniversiteler dışında gelişmelere hız kazandıran bir diğer kurum da TÜBİTAK'tır. Bu kurum, 1964 yılından sonra yurt içi ve yurt dışı burslar vermektedir. Üniversite imkanlarını aşan projelerin yanısıra, kurduğu Biyolojik Enformasyon Merkezi ile faunistik bulguların toplandığı veri bankalarının oluşturulmasına dönük projelere de önemli miktarlarda destek sağlamaktadır.

Zoolojik zenginliklerimizi koruma amacıyla, Orman Bakanlığı Milli Parklar Av – Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü sevindirici bir eylem planını ortaya koymuş görünmektedir. Buna göre, ülke çapında bütün avcılar belli bir kurs programından geçirilerek, alacakları sertifika ile avcılık yapabileceklerdir.

Türkiye memeli faunasına yönelik çalışmalar hâla arzu edilen seviyede değildir. Memelilerin % 73 nü kapsayan böcekçil, yarasa ve kemirici takımına mensup türler ile ilgili sevindirici çalışmalar gelişirken, büyük memeliler hakkında özgün araştırmalar çok azdır. Bu alanda araştırma yapan doktoralı eleman sayısı maalesef 10 civarındadır.

4. GEREKLİ OLAN ÇALIŞMALAR

Ülkemizde, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere birçok Üniversitede bölgesel herbaryumlar bulunurken, zooloji müzelerinin sayıca ve özellikle kapsam bakımından yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu konuda yapılması gereken belki de en önemli çalışma, üniversitelerde Biyoloji Bölüm Başkanlıklarına bağlı Zooloji Müzelerinin kurulmasıdır. Bu müzeler, zoolojik zenginliklerimize ait envanterlerin oluşturulması sürecine hız kazandırması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda günümüze kadar toplanmış olan hayvan örneklerinin ne durumda olduğu tam olarak bilinmemektedir.

Milli servetimiz olan zoolojik zenginliklerimize ait örneklerin ülke bazında toplanıp sınıflandırıldığı ve diğer bilim dallarının da hizmetine sunulabileceği bir Ulusal Doğa Tarihi Müzesinin acilen kurulmasına ihtiyaç vardır. Bugün, 1600'lü yıllardan itibaren dünyanın birçok ülkesinde hatta komşumuz Yunanistan'da bile bulunurken, bir çok girişime ve TÜBİTAK tarafından programa alınmış olmasına rağmen, ülkemizde bu tip bir müzenin yapımına bir türlü başlanılamamıştır. Ulusal Doğa Tarihi Müzeleri, ülke çapında eş zamanlı, ayrıntılı ve kapsamlı araştırmaların yapılabilmesine önemli bir rol oynamaktadır.

Ülkemizde karnivor memeliler başta olmak üzere diğer büyük memeli takımları hakkında ülke genelini kapsayan çalışmalar yok denecek kadar azdır (Albayrak ve ark., 1998). Bununla beraber, yaban hayatına mensup hayvan türlerinin örneğe dayalı olarak yayılışlarını gösterir bir harita henüz çıkartılamamıştır. Bunların korunmasına dönük bir ulusal eylem planı da henüz oluşturulmuş değildir. Bu konuda sorumlu gibi görünen Millî Parklar Av –Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, acilen üniversitelerle iletişim kurup ortak projeler hazırlamalı ve yürütmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Albayrak, İ., Pamukoğlu, N., Aşan, N., 1998. “ Bibliography of Turkish Carnivores (Mammalia:Carnivora)” Commun. Fac. Sci. Üniv. Ank. Series C, V. 15. pp. 1-20.
- Kazancıgil, A., 1980. “ Türkiye’de Temel Bilimlerin Gelişmesinin İncelenmesi İçin Bir Model Denemesi : Son 150 senede Zooloji Bilim Dalının Gelişmesi Hakkında Araştırmalar ” TÜBİTAK , VII. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme. Ankara.
- Kumerleove, H., 1980. “ Anadolu Memeli Hayvanları Üzerinde Yapılmış Olan Araştırma ve Buluşların Tarihi Gelişimi, Anadolu Kemirgenleri ” İst. Üniv.Orman.Fak.Dergisi. 30/B (2), 196-223 s.
- Kurtonur, C., Özkan, B., Albayrak, İ., Kıvanç, E., Kefelioğlu, H., 1996. “ Memeliler ” Edit. Kence, A., ve BİLGİN, C., Türkiye Omurgalılar Tür Listesi, TÜBİTAK, Nulol Matbaacılık A. Ş., 3-23 s.
- Şengün, A., 1982. “ İstanbul Üniversitesinde 1933 Reformundan Sonra Zoolojinin Gelişimi” Edit. Özemre, A., İstanbul Üniv. Fen Fak. de Çeşitli Bilim Dallarının Cumhuriyet Dönemindeki Gelişmesi ve Milletlerarası Bilime Katkısı, İst. Üniv. Yay., no: 3042.